

14/3/2017

ΚΕ.Δ.Δ.Υ.
Δ' ΑΘΗΝΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΥ
ΠΡΟΑΓΟΥΝ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ
ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΔΑΦ

Πέτρος Γαλάνης | Δρ. Ειδικής Αγωγής, Δάσκαλος Ε.Α. ΚΕ.Δ.Δ.Υ. Δ' Αθήνας

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΑΓΟΥΝ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΔΑΦ

Πέτρος Γαλάνης¹

Ο όρος Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος [ΔΑΦ, Autism Spectrum Disorder (ASD)] περιγράφει ένα ευρύ φάσμα νευρο-αναπτυξιακών διαταραχών με 2 κοινά χαρακτηριστικά:

- (α) Διαταραγμένη κοινωνική αλληλεπίδραση, λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία
- (β) Περιορισμένα ενδιαφέροντα και επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφοράς

Η συχνότητα εκδήλωσης της ΔΑΦ σε διεθνές επίπεδο κυμαίνεται από 0,8% έως 2,6% και παρατηρείται αύξηση περίπου 133% σε μια δεκαετία.

Τα παιδιά με ΔΑΦ παρουσιάζουν σημαντικά **ελλείμματα** σε καίριους τομείς της ανάπτυξης όπως: οι κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες, ο προφορικός λόγος, η διαχείριση του συναισθήματος. Ταυτόχρονα, η συμπεριφορά τους χαρακτηρίζεται από επίμονη ενασχόληση με περιορισμένο αριθμό δραστηριοτήτων ή αντικειμένων, προσκόλληση σε συγκεκριμένες ρουτίνες, τελετουργίες και καταναγκασμούς, επαναλαμβανόμενες - στερεοτυπικές αντιδράσεις και ιδιόμορφη αισθητηριακή επεξεργασία των ερεθισμάτων.

Η **μαθησιακή τους πρόοδος** ενδέχεται να μην είναι σταθερή και να διακρίνεται από στασιμότητα και παλινδρομήσεις. Δυσκολεύονται να γενικεύσουν και να διατηρήσουν κεκτημένες δεξιότητες και γνώσεις, ενώ παρουσιάζουν δυσκολία σε επίπεδο κριτικής, αφαιρετικής, συνδυαστικής και επαγωγικής σκέψης.

Στα **δυνατά τους σημεία** μπορεί να συμπεριλαμβάνονται: ικανότητες απομνημόνευσης, λεπτομερής τρόπος σκέψης, πολύ καλή επεξεργασία οπτικών ερεθισμάτων, εξειδικευμένες γνώσεις για ζητήματα προσωπικού ενδιαφέροντος, ειλικρίνεια και ευθύτητα στις διαπροσωπικές τους σχέσεις.

¹ petros.galanis@gmail.com

Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικού γενικής αγωγής που διευκολύνουν την ομαλή ένταξη μαθητών με ΔΑΦ

1. Είναι θετικός στην ένταξη του μαθητή στην τάξη του.
2. Έχει αυτοπεποίθηση ως εκπαιδευτικός.
3. Διαχειρίζεται αποτελεσματικά το ενδεχόμενο της εργασιακής εξουθένωσης.
4. Είναι δεκτικός και επιδιώκει τη συνεργασία με γονείς, συναδέλφους και ειδικούς επαγγελματίες.
5. Είναι οργανωτικός αλλά και ευέλικτος, ώστε να κάνει τις προσαρμογές που χρειάζονται.
6. Διαφοροποιεί τη διδασκαλία του, διασφαλίζοντας την πρόοδο όλων των μαθητών της τάξης.
7. Προγραμματίζει χρόνο για κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών του.
8. Μετέχει ενεργά στην εκπαίδευση του μαθητή με ΔΑΦ, ακόμα και αν αυτός έχει παράλληλη στήριξη.
9. Παρέχει τακτικά βοήθεια και ενίσχυση.
10. Διαχειρίζεται τα προβλήματα συμπεριφοράς με θετικό τρόπο.

Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού παράλληλης στήριξης που διευκολύνουν την ομαλή ένταξη μαθητών με ΔΑΦ

1. Έχει εκπαιδευτεί στην αντιμετώπιση της ΔΑΦ και στις παιδαγωγικές της ένταξης.
2. Είναι δημιουργικός, με φαντασία και αυτοπεποίθηση.
3. Γνωρίζει το μαθητή και τον τρόπο μάθησής του (π.χ. ενημερώνεται από το φάκελο του παιδιού, αξιολογεί σε τακτική βάση, διατηρεί εκπαιδευτικό ημερολόγιο).
4. Διαμορφώνει θετική παιδαγωγική σχέση μαζί του.
5. Παρέχει βοήθεια σε όλους τους τομείς: Τον διευκολύνει, λειτουργώντας ως μεσολαβητής, στην κατανόηση του προφορικού λόγου, των σύνθετων κοινωνικών ερεθισμάτων, καθώς και των απαιτητικών σχολικών εργασιών.
6. Υποστηρίζει διακριτικά το μαθητή.
7. Συνεργάζεται στενά με τον εκπαιδευτικό της τάξης με στόχο την καλύτερη δυνατή εκπαίδευση του μαθητή.
8. Προγραμματίζει την απόσυρση της βοήθειας και της παρουσίας του.

Γενικές εκπαιδευτικές πρακτικές

- Διατηρούμε τακτική επικοινωνία με τους γονείς του παιδιού, ενημερώνοντας, όχι μόνο για τα προβλήματα, αλλά κυρίως για τις επιτυχίες του.
- Ενημερωνόμαστε από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο μαθητής και συνεργαζόμαστε μαζί τους.
- Συζητάμε με όλη την ομάδα των εκπαιδευτικών που εμπλέκονται στην εκπαίδευση του μαθητή με ΔΑΦ, ανταλλάσσοντας απόψεις, εμπειρίες, αποτελεσματικές παιδαγωγικές πρακτικές και σχεδιάζοντας διδακτικά προγράμματα, σε προγραμματισμένες εκπαιδευτικές συναντήσεις.
- Διατηρούμε εκπαιδευτικό ημερολόγιο.
- Ορίζουμε έναν μέντορα/ σύμβουλο, στον οποίο ο μαθητής με ΔΑΦ μπορεί να απευθύνεται, ώστε να συζητά τα θέματα που τον απασχολούν. Μπορούμε να συζητάμε μαζί του για τα ενδιαφέροντά του, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, αλλά είναι εξίσου σημαντικό, επίσης να του επισημαίνουμε τις επιτυχίες του, να του εξηγούμε τα συναισθήματα που προκαλούν στους άλλους οι ενέργειές του και, αν απαιτείται να τον βοηθάμε πώς θα προγραμματίζει τις εργασίες του.

Πρακτικές που διευκολύνουν την αντιμετώπιση των ελλειμμάτων στις κοινωνικές δεξιότητες

Τα παιδιά με ΔΑΦ είναι συνήθως απομονωμένα, χωρίς φίλους και χωρίς να συμμετέχουν σε ομαδικές δραστηριότητες, ή προσπαθούν να αλληλεπιδράσουν με κοινωνικά μη αποδεκτό τρόπο.

Δυσκολεύονται να κατανοήσουν κοινωνικούς κανόνες και ειδικά τις εξαιρέσεις τους.

- Κατά τη διάρκεια του διαλείμματος συναναστρέφóμαστε σε προσωπικό-κοινωνικό επίπεδο με το μαθητή με ΔΑΦ.
- Αναθέτουμε ομαδικές εργασίες σε τακτική βάση (π.χ. εκτέλεση των ασκήσεων του βιβλίου μαζί με το διπλανό τους, projects).
- Εφαρμόζουμε ολοκληρωμένα προγράμματα για τις κοινωνικές/επικοινωνιακές δεξιότητες και την έκφραση/διαχείριση του συναισθήματος για ολόκληρη την τάξη.
- Ζητάμε από κάποιους δεκτικούς συμμαθητές να τους συμπεριλαμβάνουν στις παρέες τους στο διάλειμμα, να τους βοηθάνε όταν χρειαστεί ή/και να καλούν έναν εκπαιδευτικό όταν παρουσιάζεται κάποιο πρόβλημα.

Παρέχουμε συχνά ανατροφοδότηση και ενίσχυση στους μαθητές τυπικής ανάπτυξης για τη βοήθειά τους.

Πρακτικές που διευκολύνουν την αντιμετώπιση των δυσκολιών στους τομείς του προφορικού λόγου και της επικοινωνίας

Ενδεχομένως διακόπτουν τη ροή του μαθήματος με άσχετα σχόλια.

Έχουν ελλιπείς δεξιότητες διαλόγου.

Δεν κατανοούν μεταφορές, παρομοιώσεις ή το χιούμορ.

Παρερμηνεύουν σχόλια και εκφράσεις συμμαθητών και εκπαιδευτικών.

Υποπίπτουν σε επικοινωνιακά και κοινωνικά ολισθήματα, χωρίς να το αντιληφθούν και δίχως να έχουν αντίστοιχη πρόθεση.

Είναι πιθανό να παρουσιάζουν ελλείμματα στον περιγραφικό και αφηγηματικό λόγο, καθώς και στην κατανόηση αφηρημένων εννοιών και σύνθετων οδηγιών.

- Διδάσκουμε κανόνες σχετικά με το πότε μπορούν οι μαθητές να διακόπτουν το μάθημα. Δεν δίνουμε σημασία στα άσχετα, προς το μάθημα, σχόλια που διατυπώνει ο μαθητής, στρέφοντας την προσοχή του στο αντικείμενο της διδασκαλίας (π.χ. αγνοούμε το σχόλιό του και του ζητάμε να ολοκληρώσει την άσκηση, ή τον ρωτάμε αν θέλει βοήθεια, ή του κάνουμε μια απλή σαφή ερώτηση σχετική με το μάθημα).
- Παρέχουμε οδηγίες, εντολές και ερωτήσεις διατυπωμένες με σαφήνεια, απλό και άμεσο τρόπο, προσαρμόζοντας το επίπεδο του λόγου μας στο επίπεδο κατανόησης του μαθητή. Όταν δίνουμε σύνθετες οδηγίες, πρώτα ελέγχουμε εάν κατάλαβε το πρώτο βήμα της οδηγίας, προτού προχωρήσουμε στο επόμενο βήμα.
- Παρέχουμε διευκρινίσεις και παραδείγματα (ο μαθητής μπορεί να μην το ζητήσει).
- Εξηγούμε τη διαφορετική σημασία μιας λέξης, ανάλογα τις περιστάσεις που χρησιμοποιείται.
- Προσέχουμε το χιούμορ μας μέσα στην τάξη (μπορεί να το κατανοήσουν κυριολεκτικά), παρέχοντας τις αναγκαίες διευκρινήσεις εάν χρειαστεί.
- Λειτουργούμε κατευναστικά, σε κατ' ιδίαν συζητήσεις, όταν ο μαθητής με ΔΑΦ παρερμηνεύει τη συμπεριφορά κάποιου συμμαθητή του προς αυτόν, θεωρώντας ότι τον προσβάλλει.

Πρακτικές που διευκολύνουν την εποικοδομητική συμμετοχή του παιδιού στη μαθησιακή διαδικασία

Α) Έχουν μειωμένα μαθησιακά κίνητρα εξαιτίας της ματαιώσης

- Παρέχουμε συχνή βοήθεια για την εκτέλεση των εργασιών.
- Εναλλάσσουμε εύκολες και δύσκολες δραστηριότητες δίνοντας περιθώρια επιλογών.
- Παρέχουμε τακτική ενίσχυση σε συνάρτηση, όχι μόνο με την επιθυμητή συμπεριφορά και επίδοση, αλλά και με την προσπάθεια που καταβάλλει ο μαθητής με ΔΑΦ.

Β) Δυσκολεύονται να διατηρήσουν την προσοχή τους

- Τοποθετούμε το μαθητή κοντά στην έδρα και ανάμεσα σε συμμαθητές – πρότυπα συμπεριφοράς.
- Αξιοποιούμε τα ενδιαφέροντά τους κατά τη διδασκαλία (π.χ. διατυπώνουμε κάποια προβλήματα μαθηματικών συμπεριλαμβάνοντας τους ήρωες της αγαπημένης του σειράς στην εκφώνηση).
- Κάνουμε διακριτική επίσταση της προσοχής τους.
- Καθιστούμε σαφές πότε αρχίζει και πότε ολοκληρώνεται μια δραστηριότητα και τι πρέπει προσωπικά ο μαθητής να κάνει.
- Δίνουμε τις εντολές/ οδηγίες και διατυπώνουμε τις ερωτήσεις αφού πρώτα διασφαλίσουμε την προσοχή του μαθητή.
- Αφήνουμε μια πρόταση μισοτελειωμένη... (π.χ. $(\alpha+\beta)^2=\alpha^2+2\alpha\beta+\dots$)
- Επαινούμε τους μαθητές για την προσοχή τους.
- Παρέχουμε ευκαιρίες για κίνηση κατά τη διάρκεια του μαθήματος (π.χ. ανάθεση καθηκόντων).
- Ζητάμε στο τέλος του μαθήματος να αυτο-αξιολογήσει το βαθμό που πρόσεχε, κερδίζοντας τον έπαινό μας για τη σωστή αξιολόγηση και τη συγκέντρωση της προσοχής.

Γ) Εκδηλώνουν υπερεπιλεκτικότητα στην προσοχή τους, δηλαδή, δεν εστιάζουν στα σημαντικά χαρακτηριστικά των ερεθισμάτων, αλλά σε λεπτομέρειες, χάνοντας την ουσία, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να γενικεύσουν κεκτημένες δεξιότητες σε νέες συνθήκες.

- Υπερτονίζουμε τη διάσταση του ερεθίσματος που θέλουμε να προσέξει (π.χ. χρωματίζουμε την ορθή γωνία του τριγώνου, λέξεις κλειδιά στο κείμενο).
- Διδάσκουμε κάθε νέα εφαρμογή μιας γνώσης, δεν υποθέτουμε ότι θα τη γενικεύσει στη νέα συνθήκη (π.χ. κάτι που διδάχθηκε στα μαθηματικά δεν σημαίνει ότι θα το εφαρμόσει και στο μάθημα της φυσικής).
- Δίνουμε ευκαιρίες για εξάσκηση με παραλλαγές της γνώσης ή στην εκφώνηση μιας άσκησης.

Δ) Δυσκολεύονται να διατηρήσουν σε βάθος χρόνου τις νέες γνώσεις και δεξιότητες

- Η διδασκαλία δύσκολων εννοιών συνεχίζεται για μια σειρά ημερών και μετά από την κατάκτηση της γνώσης, με τη μορφή της εξάσκησης.
- Προγραμματίζονται τακτικές επαναλήψεις, ανά εβδομάδα, ανά μήνα, ανά τρίμηνο.

Ε) Δυσκολεύονται να ανταποκριθούν σε ερωτήσεις και να εκτελέσουν εντολές που απευθύνονται σε ολόκληρη την τάξη

- Απευθύνουμε την εντολή/ ερώτηση ενώ στεκόμαστε εντός του οπτικού πεδίου του παιδιού, κάνοντας με μη λεκτικό τρόπο επίσταση της προσοχής του (π.χ. ακουμπάμε το θρανίο, αναζητούμε τη βλεμματική επαφή).
- Επαναλαμβάνουμε την ερώτησή χρησιμοποιώντας απλούστερο και αμεσότερο λόγο.

ΣΤ) Δυσκολία να προγραμματίσουν τις ενέργειες και το χρόνο τους, να αναστοχαστούν για τις ενέργειές τους και να προβούν σε διορθωτικές κινήσεις

Παράδειγμα: «Τι πρέπει να κάνω για να βελτιώσω τους βαθμούς μου;» (για μεγαλύτερης ηλικίας μαθητές με καλές δεξιότητες προφορικού λόγου)

1. Βοηθάμε το παιδί να καταγράψει το στόχο και τα βήματα για την επίτευξή του (π.χ. αύξηση των ωρών μελέτης, αναζήτηση βοήθειας, περισσότερη συμμετοχή στην τάξη).
2. Βοηθάμε το παιδί να παρακολουθήσει την πορεία υλοποίησης του στόχου, ζητώντας του ανά διαστήματα να προβλέψει το αποτέλεσμα (π.χ. πιστεύεις ότι έχει βελτιωθεί η επίδοσή σου; θα καταφέρεις να πετύχεις το στόχο;)
3. Βοηθάμε το παιδί να αναστοχαστεί σχετικά με τις ενέργειες και τα συναισθήματα του ίδιου και των άλλων (π.χ. τι πιστεύεις από όσα έχεις κάνει μέχρι τώρα ότι σε έχει βοηθήσει πιο πολύ; πώς αισθάνεσαι; πώς νιώθουν οι γονείς σου/ καθηγητές σου που σε βλέπουν να προσπαθείς περισσότερο;)
4. Τον καθοδηγούμε να αυτο-αξιολογήσει την επίδοσή του (π.χ. κατάφερες να πετύχεις το στόχο που είχες βάλει;).

5. Τον καθοδηγούμε να αναθεωρήσει το σχεδιασμό του εφόσον δεν οδήγησε στο επιθυμητό αποτέλεσμα (π.χ. τι πιστεύεις ότι πρέπει να αλλάξεις στο πρόγραμμά σου, ώστε να πετύχεις το στόχο την επόμενη φορά;).

Πρακτικές που συμβάλλουν στη διαφοροποίηση της διδασκαλίας, ώστε όλοι οι μαθητές της τάξης να σημειώνουν πρόοδο

Διαφοροποίηση του περιεχομένου της διδασκαλίας

- Μειώνουμε τον αριθμό των εργασιών ή το βαθμό δυσκολίας τους.
- Θέτουμε διαφορετικούς στόχους, αλλά με χρήση του ίδιου υλικού.
- Διαφοροποιούμε στόχους και υλικό.

Διαφοροποίηση του τρόπου αξιολόγησης της προόδου

- Προτιμούμε την ενδο-ατομική αξιολόγηση (σύγκριση της επίδοσης του παιδιού πριν και μετά τη διδασκαλία μας και όχι με το μέσο όρο της τάξης).
- Χρησιμοποιούμε εναλλακτικούς τρόπους εξέτασης στις σχολικές δεξιότητες (π.χ. πολλαπλές απαντήσεις, σωστό-λάθος, αντιστοίχιση, συμπλήρωση κενών σε προτάσεις, γραπτές απαντήσεις κλειστού τύπου, αυτοδιόρθωση).
- Παρέχουμε μία ερώτηση κάθε φορά και του εφιστούμε την προσοχή στο ζητούμενο της άσκησης.
- Παρέχουμε περισσότερο χρόνο.
- Διενεργούμε την εξέταση σε ένα ήσυχο και ήρεμο περιβάλλον.

Διαφοροποίηση της μεθόδου διδασκαλίας

- Παρέχουμε περισσότερες διευκρινίσεις, παραδείγματα, επισημάνσεις και απλή γλώσσα, προκειμένου να κατανοεί το ζητούμενο των εργασιών.
- Ελέγχουμε ότι έχει καταλάβει το μάθημα (ο ίδιος μπορεί να μην ρωτήσει)
- Παρέχουμε περισσότερο, αλλά συγκεκριμένο, χρόνο για την ολοκλήρωση των εργασιών, καθώς και διευκολύνσεις στην αντιγραφή, εφόσον αυτή δυσκολεύει το μαθητή, προκειμένου να έχει το χρόνο να ασχοληθεί με το ουσιαστικό μέρος της άσκησης.
- Παρέχουμε περισσότερες ευκαιρίες για συμμετοχή σε δραστηριότητες ανάλογες των σχολικών του δεξιοτήτων (μπορεί ο ίδιος να μη σηκώσει το χέρι).
- Έχουμε ένα λογικό ρυθμό διδασκαλίας.
- Παρέχουμε οπτικά ερεθίσματα, όπου είναι εφικτό (π.χ. σχεδιαγράμματα, νοητικοί χάρτες, χρωματικές επισημάνσεις, εικόνες, βίντεο).

- Αξιοποιούμε τις νέες τεχνολογίες.
- Δίνουμε έμφαση μόνο στα βασικά σημεία του κειμένου (π.χ. μαθαίνει μόνο τις απαντήσεις σε συγκεκριμένες ερωτήσεις).
- Αναθέτουμε αρμοδιότητες βοηθού σε συμμαθητές του παιδιού² με ΔΑΦ (να παρέχουν βοήθεια, υπενθυμίσεις, έλεγχο των εργασιών, έλεγχο αν σημείωσε τις ασκήσεις για το σπίτι).

Πρακτικές που διευκολύνουν την αντιμετώπιση των προβλημάτων συμπεριφοράς

Τα παιδιά με ΔΑΦ μπορεί να εκδηλώνουν προβλήματα συμπεριφοράς, ως αποτέλεσμα των δυσκολιών τους να αλληλεπιδράσουν αποτελεσματικά με το περιβάλλον.

Η εκδήλωση προβληματικών αντιδράσεων εξυπηρετεί μια σκοπιμότητα. Γίνεται προκειμένου να επικοινωνήσει το παιδί μια ανάγκη του, να χειριστεί το περιβάλλον του και είναι αποτέλεσμα μάθησης. Το παιδί μπορεί να εκδηλώνει προβλήματα συμπεριφοράς προκειμένου:

1. Να αποφύγει/ διαφύγει από δυσάρεστες συνθήκες (π.χ. τη μαθησιακή διαδικασία).
2. Να προσελκύσει την προσοχή των άλλων.
3. Να αποσπάσει/ διατηρήσει επιθυμητά αντικείμενα ή δραστηριότητες.
4. Να λάβει ενίσχυση μέσω των αισθήσεων (π.χ. επαναληπτικές κινήσεις-στερεοτυπίες).

Γενικές πρακτικές

- Διαμορφώνουμε θετική παιδαγωγική σχέση με το μαθητή. Όταν υπάρχει ισχυρή παιδαγωγική σχέση οι προβληματικές αντιδράσεις είναι ηπιότερες και πιο σπάνιες, ενώ το παιδί είναι πιθανότερο να συμμορφωθεί στις υποδείξεις μας.
- Αποσαφηνίζουμε τους κανόνες συμπεριφοράς και τι αναμένουμε από αυτόν να κάνει.
- Τροποποιούμε ορισμένες συνθήκες του περιβάλλοντος που ενδεχομένως την πυροδοτούν (π.χ. απομάκρυνση ερεθισμάτων που την προκαλούν).
- Έχουμε οργάνωση και σαφή δομή στη διδακτική διαδικασία.
- Παρέχουμε σαφείς εντολές και οδηγίες.

² Επιλέγουμε μαθητές με καλές κοινωνικές και σχολικές δεξιότητες, που είναι πρόθυμοι να βοηθήσουν. Τους επαινούμε τακτικά για τη βοήθεια που παρέχουν και εναλλάσσουμε μαθητές στο ρόλο του βοηθού, προκειμένου να μην τους οδηγήσουμε σε εξουθένωση.

- Παρέχουμε τακτικά ενίσχυση σε συνάφεια με κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους αντίδρασης του παιδιού (π.χ. που κάθεται στη θέση του, κάνει την εργασία του).
- Δεν δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση στην προβληματική συμπεριφορά: Αγνοούμε τις ήπιες προβληματικές αντιδράσεις και ανακατευθύνουμε το μαθητή σε σχολικές δραστηριότητες τις οποίες μπορεί να ολοκληρώσει με ευκολία.
- Οι τιμωρητικές διαδικασίες, εκτός του ότι δεν είναι παιδαγωγικά και ηθικά ορθές, διαταράσσουν την παιδαγωγική σχέση και η αποτελεσματικότητά τους δεν διατηρείται σε βάθος χρόνου.
- Διδάσκουμε όλους τους μαθητές της τάξης κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες, καθώς και δεξιότητες έκφρασης και διαχείρισης των συναισθημάτων μέσω ολοκληρωμένων προγραμμάτων (π.χ. Σχολική και Κοινωνική Ζωή³)

Τροποποίηση της συμπεριφοράς, ανάλογα με το σκοπό που υπηρετεί

- Εντοπίζουμε το σκοπό που επιτελεί η συγκεκριμένη προβληματική συμπεριφορά του παιδιού, διενεργώντας μια λειτουργική αξιολόγηση (Σχήμα 1).

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ (ABC)¹

Όνομα μαθητή: Όνομα παρατηρητή:

Ημερομ	Ωρα & διάρκεια	Πλαίσιο & Δραστηριότητα	Προγενόμενα ²	Συμπεριφορά	Επακόλουθο ³	Αντίδραση παιδιού ⁴	Εκτίμηση της λειτουργίας ⁵

³ Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (αντιγραφή και επικόλληση της διεύθυνσης):

<http://ebooks.edu.gr/info/newps/%CE%A3%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%96%CF%89%CE%AE/%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82%20%CE%A3%CE%9A%CE%96%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%A0%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B2%CE%AC%CE%B8%CE%BC%CE%B9%CE%B1%20%CE%95%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7.pdf>

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση:

<http://ebooks.edu.gr/info/newps/%CE%A3%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%96%CF%89%CE%AE/%CE%A3%CE%9A%CE%96%20%CE%94%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%B2%CE%AC%CE%B8%CE%BC%CE%B9%CE%B1%20%CE%95%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7.pdf>

Σχήμα 1. Λειτουργική αξιολόγηση της συμπεριφοράς – Ενδεικτική φόρμα συλλογής δεδομένων⁴

Ενδεικτικά παραδείγματα τεχνικών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων συμπεριφοράς, ανάλογα τη λειτουργία που επιτελούν

- **Αποφυγή-διαφυγή:** Βελτιώνουμε τα κίνητρα του μαθητή για συμμετοχή στη μαθησιακή διαδικασία, τον διδάσκουμε πώς να ζητάει «διάλειμμα» και προσαρμόζουμε τις απαιτήσεις μας στις δυνατότητές του.
Αν οι εκρήξεις θυμού πυροδοτούνται από απρόοπτες αλλαγές στο πρόγραμμα, που έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του επιπέδου άγχους του μαθητή με ΔΑΦ, τότε τον ενημερώνουμε προκαταβολικά για την αλλαγή στο πρόγραμμα και αναλαμβάνουμε να τον συνοδεύσουμε οι ίδιοι στο νέο χώρο ή ζητάμε από δύο συμμαθητές του, με τους οποίους ο μαθητής έχει οικειότητα, να είναι μαζί του.
- **Προσέλκυση της προσοχής:** Δίνουμε τη δυνατότητα να κερδίσει την προσοχή μας με αποδεκτούς τρόπους (ζητώντας βοήθεια ή συνομιλώντας μαζί μας στο διάλειμμα). Αναθέτουμε καθήκοντα βοηθού. Αγνοούμε ήπια προβλήματα.
- **Απόκτηση-διατήρηση επιθυμητών αντικειμένων/ δραστηριοτήτων:** Διδάσκουμε το μαθητή να ζητάει τον ενισχυτή με κοινωνικά αποδεκτό τρόπο, ενώ ταυτόχρονα τον εκπαιδεύουμε να δέχεται την ενίσχυση με καθυστέρηση (π.χ. μέσω συστήματος ανταλλάξιμων αμοιβών).
- **Λήψη ενίσχυσης μέσω των αισθήσεων:** Απομακρύνουμε από το περιβάλλον ερεθίσματα που πυροδοτούν την έκρηξη θυμού ή τη στερεοτυπική αντίδραση. Φροντίζουμε το παιδί να απασχολείται εποικοδομητικά κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο σχολείο. Διδάσκουμε κοινωνικές δεξιότητες. Διακόπτουμε τη στερεοτυπική αντίδραση διακριτικά και άμεσα, κατευθύνοντας το παιδί σε αντιδράσεις που τις αντικαθιστούν. Έχουμε έναν λογικό ρυθμό στη διδασκαλία μας.

⁴ <http://dkday-athin.att.sch.gr/autosch/joomla15/images/Upload/functional%20assessment.pdf>